DIN LEXICOGRAFIA CLUJEANĂ DE DUPĂ AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Oportunitatea unui dicționar general al limbii române a fost exprimată în tot cursul secolului al XIX-lea. O astfel de lucrare era absolut necesară în perioada de înnoire a societății și urma să îndeplinească un rol important în normarea formelor, în consemnarea cuvintelor, a sensurilor, a etimologiei și să devină astfel un îndreptar în cultivarea limbii naționale. Pentru atingerea acestui obiectiv major al culturii noastre, munca și strădania multora s-a constituit într-o adevărată istorie a acestei opere.

Se știe că Societatea Academică Română încă din 1869 a avut inițiativa întocmirii *Dicționarului limbii române*. Nume cu deosebită rezonanță științifică în epoca lor, precum A. T. Laurian, I. C. Massim, B. P. Hasdeu, A. Philippide, Sextil Pușcariu, și mai recent Iorgu Iordan, Alexandru Graur, Ion Coteanu, se circumscriu acestei istorii.

Cel care a conceput grandioasa lucrare a limbii noastre, intitulată *Dicționarul limbii române* și care răspundea pe deplin exigențelor academice, publicând jumătate din ea, a fost Sextil Pușcariu, totodată și întemeietorul Muzeului Limbii Române al cărui urmaș este astăzi Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu" din Cluj. Colaboratori de mare prestigiu, dintre care îi amintim pe Th. Capidan, C. Lacea, N. Naum, I.A. Rădulescu-Pogoneanu, Șt. Pașca, Lia Pușcariu, erau — cum spune Sextil Pușcariu în *Călare pe două veacuri* — „devotați aceluiași țel de a urni un vehicol din loc, nu pentru un folos imediat, ci pentru a pregăti în zeci de direcții terenul generațiilor viitoare".

Moștenind o instituție atât de binecuvântată, care a hrănit cu o stare de spirit aparte câteva generații de importante figuri ale școlii lingvistice clujene, era aproape de neconceput ca activitatea științifică sub auspiciile Institutului de Lingvistică din Cluj să nu desfășoare cel puțin într-o permanentă strădanie de a fi demnă de înaintașii ei.

Restrângându-ne și rămânând în cadrul lexicografiei, trebuie să subliniem valabilitatea perenă a principiilor care au stat la baza *Dicționarului Academiei*, publicat până la litera *L (lojniță)*, și care sunt respectate și în alcătuirea seriei noi, de la M la Z, a *Dicționarului limbii române* de sub egida Academiei.

In activitatea de cercetare a Institutului „Sextil Pușcariu" se regăsește ca o constantă a oricărei perioade realizarea de lucrări lexicografice. Astfel, după al doilea război mondial, până prin 1952, lucrările *Dicționarului Academiei* au fost conduse de Ștefan Pașca, ilustru profesor al Universității clujene și director al Institutului de Lingvistică. Sub îndrumarea lui a început la Cluj redactarea unui *Dicționar al graiurilor limbii române*, al cărui material documentar a fost vărsat până la urmă în fișierul *Dicționarului limbii române*, serie nouă.

www.muzeuzalau.ro / www.cimec.ro

Substanţial a fost aportul lexicografilor clujeni la cele 4 volume din 1955—1957 ale *Dicţionarului limbii române literare contemporane* şi la *Dicţionarul limbii române moderne* din 1958, într-un volum, ambele conduse tot de un clujean, prof. Dimitrie Macrea. Aceste dicţionare au folosit în bună parte materialul redactat într-o primă formă până la sfârşit, la Cluj, pentru *Dicţionarul Academiei.*

După 1960, când Academia hotărăşte continuarea *Dicţionarului tezaur al limbii române,* colectivului de la Cluj, format în mare parte din tineri cercetători la începuturile carierei lor, avându-l conducător pe dl. prof. Vasile Breban — despre care aţi mai auzit vorbindu-se la sesiunile Dumneavoastră — i-a revenit elaborarea volumelor O, R, T, Ţ şi U. În acest moment, volumul *U* se află în pregătire pentru tipar, iar celelalte litere au constituit materialul a cinci volume apărute începând din 1969 până în 1994, ultimul fiind volumul *Ţ,* propus pentru unul dintre premiile Academiei.

Este foarte greu să cuprindem toate aspectele activităţii lexicografice desfăşurate la Cluj, după al doilea război mondial, chiar dacă ne-am rezuma doar la ceea ce s-a făcut în mod organizat şi planificat la Institutul de Lingvistică. Ceea ce am spus mai înainte a evidenţiat faptul că rezultatele de acum au o rădăcină trainică în trecut. Pentru ca din această rădăcină să crească un pom frumos şi sănătos al ştiinţei lexicografice, a fost nevoie ca cineva să-şi asume grija unei astfel de creşteri. Acest cineva a fost dl. prof. Vasile Breban, strălucit reprezentant al intelectualităţii sălăjene, care a îmbogăţit cultura românească cu lucrări lexicografice de mare valoare. Amintim aici, pe lângă munca sa de o viaţă la *Dicţionarul* tezaur al Academiei, colaborarea la *Dicţionarul enciclopedic* în 4 volume, la *Micul dicţionar enciclopedic* şi subliniem opera încununării activităţii sale lexicografice, *Dicţionar general al limbii române,* apărut în 1987 şi cunoscând în 1992 o ediţie revizuită şi adăugită, de mare tiraj. Ca excelent cunoscător al vorbirii populare, a fost preocupat de valorile de necontestat, pentru înţelegerea spiritului poporului român, ale expresiilor şi locuţiunilor, pe care le-a pus la dispoziţia masei largi de vorbitori într-un *Dicţionar de expresii şi locuţiuni româneşti,* publicat în 1969 împreună cu un colectiv de cercetători.

De-acum vorbesc dintr-o experienţă directă de apropiată colaboratoare — îndrăznesc să spun — a dl V. Breban, tot aşa cum apropiate colaboratoare sunt şi celelalte 7- 8 colege din colectivul de lexicografie, căci omul blând, prietenos, cu vorba domoală şi calmă a ardeleanului cumpătat a ştiut să se apropie cu tact de colectivul pe care l-a condus chiar şi după pensionarea sa, petrecută în urmă cu aproximativ 25 de ani, şi să ne transfere şi nouă ceva din caracterul său de fapt puternic, denotând perseverenţă şi înaltă responsabilitate profesională. Ne-a învăţat să ne respectăm reciproc opiniile, să îndrăznim să ne luăm responsabilitatea ideilor personale pe care să le vărsăm într-o lucrare colectivă, cum este *Dicţionarul limbii române* al Academiei,. El, un împătimit al lexicului românesc, pentru care viaţa cuvintelor se confundă cu viaţa proprie, ne-a deprins cu definiţii formulate într-o limbă clară, accesibilă şi în acelaşi timp riguroasă, păstrând elementele strict necesare pentru o înţelegere corectă a sensului, inclusiv a cuvintelor tehnice pentru care a avut o

www.muzeuzalau.ro / www.cimec.ro

permanentă comunicare cu specialiştii din diferite domenii. De asemenea, ne-a atras atenţia să privim imparţial toate sectoarele vocabularului, pentru a menţine un echilibru al domeniilor în concordanţă cu realitatea, element deosebit de important în fixarea inventarului unui dicţionar.

Momentul de faţă este unul dintre cele mai interesante raportat la mişcările care au loc în câmpul lexical — şi aici se simte din plin tranziţia: mulţime de cuvinte noi îşi cer dreptul la un loc în vocabularul limbii române , în timp ce altele, ce-i drept, mai puţine, se retrag în umbra trecutului. Pentru această nouă stare a cuvintelor limbii noastre se simţea nevoia stringentă a unei lucrări care să pună la dispoziţia marelui public cuvintele noi, sensurile corecte, formele literare şi o serie de alte lămuriri asupra vocabularului actual. Într-un asemenea dicţionar, numit *Dicţionar al limbii române. Explicativ. Practic* (DEP), apărut în 1995 la Craiova, ne-am încercat forţele trei eleve ale d-lui prof. Vasile Breban, investind aici întreaga experienţă pe care am acumulat-o în cei aproximativ 30 de ani de activitate lexicografică, în calitate de coautoare ale *Dicţionarului* tezaur al Academiei Române: Elena Comşulea, Valentina Şerban şi Sabina Teiuş.

Spre deosebire de alte dicţionare existente de acest tip, al nostru înregistrează şi defineşte un important număr de cuvinte noi sau reintrate în circulaţie, după ce în ultimii cincizeci de ani nu au fost utilizate, reflectând astfel modificările care au loc azi în vocabular, determinate de transformările prin care trece societatea noastră.

O notă de originalitate a acestui dicţionar o constituie alineatul final al fiecărui cuvânt, vizând corectitudinea limbii, de aceea se dau aici indicaţii referitoare la formele gramaticale, despărţirea în silabe, accent, pronunţare, la aspecte privind scrierea, variantele, sinonimele, recomandându-se evitarea formelor neliterare sau greşite care circulă azi în vorbire şi în scriere. Sperăm ca prin această lucrare, care a beneficiat de controlul ştiinţific al dlui Vasile Breban, să ne afirmăm ca demne urmaşe ale maestrului.

SABINA TEIUŞ

LEXICOGRAPHICAL ACTIVITY IN CLUJ AFTER THE SECOND WORLD WAR

(Summary)

After the enumeration of some important moments in the history of the Academy Thesaurus Dictionary, it is emphasized the personality of Professor Vasile Breban, an outstanding representative of the inteligentia of Sălaj and a lexicographer of great value in Romanian linguistics.

www.muzeuzalau.ro / www.cimec.ro